

GAZET'A TRANSILVANIEI.

Gazet'a esse de 2 ori: Mercuria si Duminec'a, Fôies, candu concedu ajutôriile. — Pretiulu: pe 1 anu 10 fl. pe $\frac{1}{4}$ 3 fl v. a. Tieri esterne 16 fl. v. a. pe un anu sêu 40 doidioceri, or 3 galbini mon. sunatôria. Se prenumera la postela c. r., si pe la DD. corespondenti. — Pentru serie ad. cam 10 vorbe mari sêu mici inserate se ceru 8 or. Tace'a timbrala e 30 or. de fiacare publicare. Fara depunerea acestui pretiu inainte nu se voru mai primi publicari.

Nr. 77.

Brasiovu, 11 Oct. 29 Sep., 1865.

Anulu XXVIII.

MONARCHIA AUSTRIACA. TRANSILVANIA.

Din mldiloculu Transilvaniei. Oct. 6 1865.

Pre cum audimu, conscrierea celoru ce au dreptu la alegerea deputatoru dupa rescriptulu imperatescu din 1 Sept. a. c. in cele mai multe comitate este finita, si din impartasiri autentice audimu, cumca numerulu celoru, carii pana in 1848 nu au fostu indreptatiti in alaturare cu celoru conscrisi in 1863 este fôrte micu, pentruca pana candu in 1863 in un'a diu cele mai mari jurisdictiuni fusera alegatori conscrisi dela 5—7 mii, dupa normativele de astadi, sêu mai bine dupa legile aristocratiei astadi asia numite liberale abia se afla in unu comitatu celu multu 2—3 sute alegatori, candu numerulu nobilimei de si nu ajunge la sum'a alegatoriloru din 1863, este precumpanitoriu.

Ce va urma din acêsta dispropoziune enorma pôte vedé fiacare carele voiesce asi lua ostenéla a cugeta seriosu despre starea publica, pentru ca tóta greutatea alegatoriloru se radima pre aristocratiu in genere luata, ér' cei ce au fostu nedreptatiti pana la 1848 vinu a se socoti numai cá lipituri, mai alesu ca luanduse punctulu de plecure legile din 1791, cu ceva mestecatura din 1848, romanii, carii formasera si pana la 1848 cea mai mare parte din cei nedreptatiti, nicairi nu potu alege cá membrii unei natiuni de sine statatôre, precum acêsta se va intempla intre cele 3 natiuni pana la 1848 singure indreptatite, ci de si avemu legea din 1863 amana prevediuta cu sanctiunea imperatésca, numai cá lipituri, in comitate si districte lipituri ale aristocratiei, in scaunele secuiesci ale seouiloru, in scaunele din fundulu regescu ale sasiloru; prin urmare atatea lupte, atatea sacrifici'a, cate au facutu romanii pentru cá se fia recepti cá a patra natiune in Transilvani'a, chiaru in spiritulu constitutiunei transilvanice, carea in cele fundamentale si acum se sustiene, ut figura docet, remasera confuse, si chiaru cu legea in mana rusinate.

Socotindu operatele conscrierei alegatoriloru din 1863 si alaturandule cu ceste de acum, ne convingemu pe deplinu, ca aristocrati'a din Ardélu a calumniatu infricosiatu nu numai pe Guberniulu de atunci, ci si pe factorii legislatiunei din 1863 aruncandule adeca, ca a voitu a funda legislatiunea nu numai pre massa cruda, ci chiaru pre ochlocratia. Calumni'a sta adeca in acea, ca alegatorii din 1863 preste totu luati au fostu mai multu seu mai puoinu posesionati, pentruca subtragundu darea capului fiacare din alegatori a avutu a buna sêma posesiune de pamentu, pentru carea a datu dare intre 3 si 4 fiorini, ca altminte nu potea se aiba 8 fl. v. a. si intre acesti alegatori fuse si aristocratiu numerata, prin urmare alegatorii din 1863 au potutu fi ori ce alta, numai cersitori cu atatu mai puoinu nesce serantoci nu au fostu, fiacare avendu mai mare sêu mai mica parte la facerea legiloru, ér' acum candu se pottesce dela cei ce nu au fostu indreptatiti pana in 1848, cá se aiba unu censu de 8 fl. v. a. ér' dela cei ce au fostu pana in 1848 indreptatiti nu se oere nici unu censu, vedemu, ca o multime de nobili in intielesulu cuventulu golani si cersitori se investescu totu cu acelu dreptu de a incurge in legislatiunea tieiei, cu care dreptu incurgu cei mai avuti magnati.

Deci déca aristocrati'a a totu barfitu, ca modulu alegeriloru din 1863, carele nici uneia din natiunile Ardélului nu ia datu dreptu eschisivu asupra celoralalte, pre cum acêsta limpede se vede din actele dietei din 1863, a fostu estremu, modulu alegeriloru de acum nu mai puoinu duce la estremitati, pentruca dupa acesta tóta poterea legislativa este pusa in man'a aristocratiei, carea pentru romani nici odata, decandu esista ea, nu a fostu condusa de simpatii fericitôre, si eata aci este estremulu, carele trebuié in cunjuratu.

Cu unu cuventu romanii cu modulu alegeriloru de a-

cum nici cum nu sunt indestuliti, nu pentruca dóra ei aru voii partea leului, ci numai pentruca sunt prin elu lipsiti si de acea parte a incurgere in legislatiune, carea loru dupa art. I dia 1863 dupa dreptu li se ouvine si pre carea a li o disputa nimené nu are dreptu, déca cei, carii astadi sunt la putere, intru a de veru voiescu binele si liniscea patriei.

Romaniloru nu le pare bine, ca sunt inca si in 1865 tractati cá lipituri, ba se revólta in ei tôte cugetarile asupra tractarii acestei nu numai dediositôre, oi ohiaru servile, si in urma acestora nu are omulu lipsa de multa divinatiune, pentruca se pricepa vointi'a omeniloru.

Dorindu dorimu cá se esimu din starea exceptionalé, si Dómne lesne ar' fi, candu ómenii ar' voii a fi drepti, dar' din susu infratele antecedentie urmésa de sine, ca nu, nu se pôte. — e. e.

Gazet'a si diariile unguresci din Clusiu.

Unii ómeni au unu temperamentu minunatu, niciodata nu le poti nemeri voi'a si nevoi'a loru. „Korunk“ inainte cu vreo cincii septemani observà cu neplacere, ca foile publice din patria tacu si astépta unele dupa altele cá si dómnele si dómniórele in orasiile mici, candu stau gatite impotionate de balu. Acum ca Gazet'a in urmare a unei cercetari indelunge a opiniunii publice romanesci privitôre la oestiunea dilei si dupa cateva provocari venite in scrisu, dela Nr. 70 incóce, a inceputu a descoperi aceea ce scie si ce cunósce in cugetu curatu, foiloru unguresei din Clusiu le cadu fôrte greu aoelea descoperiri; un'a din ele „K. Közlöny“ protesta ca se nu mai indrasnéscu nimeni a memora faptele secuiloru din an. 1848, eara cealalta afla, ca Nr. 74 alu Gazetei este ageru, infocatu si preste totu plinu de fere si iritatoru, precum si ca datele ei istorice aru fi falsificate.

Domniloru, din Maiu alu anului 1848 si pana estimpu natiunea romanescă din Transilvani'a fu defaimata, bajocurita, inferata in mii de moduri si prin mii de canale, candu cá reactionaria, luptatôre pentru absolutismu, corupta si cumparata prin cutare si cutare Camarila, candu cá rusolatra vendietôre de patria, candu cá daco romanista, rebela, necredintiósă, perjura, candu cá comunista, hótia si rapitoria, candu cá unu poporu lenesiu, barbaru, selbaticu, naucu, lipsitu cu totulu de facultatea de a se poté organiza vreo data intr'unu corpu nationalu si asié mai departe. Archivele mai virtosu cele presidiale, sunt pline de asemenea raporturi armoniósé, cu care au fostu romanii zugraviti in totu timpulu; mai multe diarie au statu si mai stau inca pana in óra de facia gat'a spre servitiulu ori si cui, care ar afla placere ori si candu a defaima, calumnia si infera pe natiunea romanésca, pe clerulu si pre toti barbatii ei mai alesu; cele mai scarnave caricaturi s'au publicatu si se mai publica despre romani; o greiéla sêu slabitiune a unu ia se descrie si trimbítia mai totu-deauna cá insusire nationala a poporului intregu. Si crede cumva cineva, ca romaniloru le-a statu incau liberu a se apara in asemenea casuri? Departe se fia. In an. 1857 de es. tréb'a ajunsese asié departe, in catu unulu din cei mai de frunte consiliari ai supremei politie din Vien'a dise catra repositulu I. Maiorescu: Domnule, imi pare fôrte reu ca sunt silitu a'ti spune spre direptiunea dtale si a altoru romani: „Es ist dormalen ein Verbrechen ein Romane zu heissen.“ — Intre Octobre 1864 si Iuniu a. c. romanii era pe aci se ajunga mai totu acolo, unde au statu intre anii 1850—52, cum si 1854—59. Tóta érn'a din anulu c. deputatii romani au fostu obieptu alu satirei si alu sarcasmului sfasiatoru.

„Közlöny“ provóca pe Gazet'a cá se se conterésca dela recriminari. Gazet'a sciindu fôrte bine, ca in an. 1848/9 a nu vota pentru uniune a insemnatu intoema catu si a sta in soldulu reactionii si alu Camarilei, a fi vendietoru si calcatoru de legi si de constitutiune; sciindu earasi, ca romanii in partea loru oea mai mare cu privire la uniune simtu in an. 1865

intocma precum au simțitu ei in an. 1848, a crediutu ca 'si implinesce o datorintia in adeveru patriotica, déca incependu dela Nr. 72 va deduce si desfasiura tóte acelea cause care au instrainatu mai nainte, care mai retienu si astadi pre romanii transilvani dela uniunea Transilvaniei cu Ungari'a. Se póte óre face asié ceva, fara a intra in istori'a patriei? Cine se'ti spuna altumintrea causele si efeptele, cine se'ti descopere acelea indemnuri, motive, care au conlucratu pentrucá natiunea nóstra se ia acea direptiune si nu alt'a? Gazet'a nu a reprodu su scene din resboiulu civilu transilvanu, ci a fostu silita a memora cá temeuri justificatóre*) de portarea romaniloru numai cateva scene intemplete mai nainte de acelu resboiu; eara despre acesta ii vine si ei a striga: Infandum regina iubes renovare dolorem.

„K. Közlöny“ se mira fórte, ca cum se póte, cumca tóte natiunitatile din lume atienta catra unitate, numai romanii ardeleni nu voiescu a se uni cu ceilalti romani locuitori in monarchi'a austriaca. Intru adeveru ca la prim'a vedere se este acesta unu lucru de mirare. Sermanii romani din Ungari'a, ce n'au facutu ei in an 1848/9 numai cá se induplece pe romanii transilvani la uniune, „pentrucá asié se fimu cu totii,“ precum se respicá ei pe atunoi, „intr'o tíera si la unu locu.“ Nefericitulu Dragosiu, cum si altii isi pusera viéti'a pentru acésta idea. Cu tóte acestea romanii ardeleni remasera cá impetriti pre langa ide'a loru. „K. Közlöny“ facú fórte bine ca aruncá la midilocu acésta intrebatiune, pentruca ea merita tocma acum cea mai deapropeluare aminte. Intr'aceea fiindu ca acea intrebatiune dupa a mea parere nicidecum nu se póte deslega fara a tiené earasi amana faci'a istoriei, fiindca inse ambele diarie din Clusiu privescu cu fórte mare neplácere, déca Gazet'a intra prin istoria, de aceea eu sunt de opiniune, cá acésta se lase onóre acestui respansu altoru diarie, séu si chiaru celoru din Clusiu, quia sufficit diei malitia sua.

In „Korunk“ Nr. 118 unu corespundinte din Abrudu dice, ca romanii sunt prea bine disciplinati in — tacere, ca adica ei nu descopere nimicu din ceea ce cugeta a face. Se póte ca romanii in trebile loru private voru fi mai tacuti, pe terenulu politicu inse s'au portatu si mai de curendu tocma intru intielesulu opusu. Déca la unguri séu la sasi ar fi publicatu cineva de es. o scrisóre privata cá cea a metropolitulu Siulutiú adresata catra metropolitulu Siaguna pana ce proieptulu de congresu este numai in embrione, credu ca publicatorulu mai multu n'ar calca in conferintie private. Si ce se intemplá pe timpulu dietei din Sibiu? Romanii mai niciodata nu aflá nimicu din conclusele conferintieloru private sasesci, din contra sasii sciá totudeauna in aceea si séra nu numai conclusele conferintiei romanesci, ci tocma si care in ce intielesu au vorbitu. Se aflá adica cativa romanii, carii cu naivitatea fetitieloru vergure spunea ori si ce in gur'a mare pe promenada si la cafenea, si de ce nu? pentruca veduta, conferintiele de natura legislativa nu avea „Amtsgeheimniss.“ . . . — Acésta fusese un'a din causele principale, pentru care unii mai tardiu au si parasitu conferintiele de totu. Nu, domniloru, romanii transilvani nu sciú pazi in politica nici unu secretu, ci ei mai au se invetia n acésta privintia fórte multu dela boierii unguri, dela boierii moldavo-romani si mai virtosu dela patriicii sasiloru. Romanii transilvani s'au luatú pana acum numai dupa politic'a instinctulu, pe care o au parasitu numai in an. 1863. Pre catu timpu au lucratu ei dupa instinctu, nu s'au insielatu, ba ei simtia si candu altii amblá se'i insiele. In an. 1848/9 toti membrii comitetulu isi dicea unii la altii: „Mei, pe noi ne voru insiela, pe noi ne voru insiela.“ Toti o sciá acésta; ei inse nu luasera nicairi lectiune din aritmetic'a politica, in care 2×2 este = 5 séu si 7, de aceea nici ca se sciá feri de pericule, precum abié se voru sci feri inca si astadi.

De altumintrea eu unulu dorescu din adenculu sufletulu, cá se viie si pentru Transilvani'a acele dile, in care natiunile conlocuítóre se nu aiba trebuintia de a mai lucra in ascunsu unele de altele; me temu inse fórte, ca pre candu va veni acelu timpu ferioitu, pe mine, unulu si pre fórte multi alti oontimpurani nu ne voru mai dorea ósele.

La cuventarea Dlui br. Lud. Josika publicata in „Korunk“ vomu reveni cu alta ocaziune si cu atatu mai virtosu, ca aceea si coprinde cateva mocsime politice de mare insemnatate.
G. Baritiu.

Epistol'a Escelentiei S'ale Prea Santitu lui D. archiepiscopu si metropolitulu ALECS STERCA SIULUTIU catra Eos. S'a metropolitulu br ANDREIU SIAGUNA in Sibiu*):

Escelenti'a!

In ce tempuri critice si in ce periculu mare a devenitu nu numai autonomi'a patriei nóstre, dar' si drepturile politic' si civile a le natiunei nóstre, de diet'a Transilvaniei, 1863—4 prin lege positiva concesse si prin Maiestatea S'a sancționate de a fi cu totulu ignorate, si dependinte cá si la 1848 de la grati'a aristocratiei magiare, nu fara adunca a inimei dorere si consternatiune debue cu totii se vedemu; mai cu séma dir Decretulu, prin carele pre neasteptate se desolvésa fost'a nóstra dieta dela 1863—4, si se convóca nou'a dieta transilvanu numai pentru deslegarea cestiunei Uniunei Transilvaniei cu Ungari'a pre bas'a art. XI alu legeri din 1791.

In urm'a acestor'a intrebarea cea mai mare de viéti'a, si mai grea pentru natiunea nóstra este dara „ce ar' debui se facemu?“

Si in privintia acést'a si eu dicu ca de au fostu oanduva de lipsa, cá natiunea se aiba cea mai strinsa si cordiale contielegere si solidaritate, acum cu adeveratu a sositu acelu momentu!

Eu intorcundu-me de la Előpatak — pentru necari cause grabnice, nu am potutu veni pre la Sibiu, se am onóre a vorbi si a ne contielege in privintia acést'a cu Escelenti'a Ta.

Subseque minteni am intielesu, ca ai fi fostu — inse mai tardiu, adeca dupa-ce lucrurile prin noulu Regimu se croisera asia precum le vedemu — chiamatu si Escelenti'a Ta la Vien'a.

In tréb'a patriei? si a noueloru stramutari si ce ai ispravitu? noi nu scimu.

Din diversele vesti si din relatiunile gazeteloru, inca nu ne potemu orientá.

Atat'a aflamu, ca Escelenti'a Ta nu ai sabovitu multu in Vien'a. Si din grabnic'a reintórcere presupunemu, ca nu au potutu fi placute celea de care ati avutu a Ve da opiniunea.

Inse acum „ardet Ucalegon“ si cum dicu: drepturile natiunitatei si ale limbei nóstre, ou tóta autonomi'a patriei nóstre, sunt prin convocarea nouei diete, aduse cu atat'a mai tare in periculu, séu de a fi cu totulu ignorate, séu a fi de la grati'a aristocratiei magiare dependente, ou catu tóta poterea, si Regimulu de la 1861, séu datu érase in manele aristocratiei magiare, a fő-ispaniloru din 1861 si a comiteteloru comitatense din 1848 si 1861 care voru si ordiná si organizá alegerile la dieta, si redicundu se censulu, dupa legea ardelená din 1848 romanii déca voru si voi a luá parte la diet'a cea noua de la a 19 venitoriulu Noembre a. o. fara indoiéla voru remané in cea mai mica minoritate; si apoi, desi nu vomu vedé in Clusiu pre flamurele magiare si pre pareti scrisu ca la 1848 — „Unio vagy halál“ dar' presiunea si sil'a cea grea morale, si strigarile studentiloru magiari de pre galerie fara indoiéla nu voru lipsi si Uniunea, de o majoritate silnica — cá si la 1848 — se va decide si proclamá.

In astufeliu de prospectu pentru noi, si pentru intrég'a natiunea nóstra asia tristu si consternatoriu, de o parte, mai din tóte partile se manifestésa din partea filoru celoru zelosi ai natiunei nóstre flagrantele si mantuatoriulu postulatu, oá acum, séu nece odata se fimu in caus'a natiunale intr'unu cugetu, inima si solidaritate; de alta parte, ne imbudiescu tare, si de tóte partile ni se punu „intrebarile“:

Ce se facemu?

Luá-vomu parte la nou'a conchiamat'a dieta a Transilvaniei de la a 19 Noembre a. c. séu ba?

Si de vomu luá, acolo ce vomu avé de a lucrá, si a pretende?

Aceste intrebări de viéti'a séu de mórte dupa cum bine, séu reu se voru resolvá pentru natiune si patria, multu neodihindu pre inteligenti'a nóstra dupa cum din mai multe din tóte partile de la mai multi fii zelosi ai natiunei in acésta privintia mie facute-le intrebări si provocatiuni am esperiatu, si mai cu deosebire inteligenti'a nóstra de aci din locu de repetitive ori m'a rogatu, cá se le dau ocaziune de a se cointielege in presinti'a mea si asia a-si face o idea mai chiara si armonica asupra punctulu atatu de manecare, catu si de portare si lucrare in unu obiectu si nesce impregiurari asia critice la oari se vede a fi venitu caus'a nóstr'a natiunile, dreptu acea urmandu provocatiunei si rogarei susu-atinse a inteligen-

*) Acésta epistola se tramise in urm'a consulariloru dela Blasiu, din 21 Sept., in cari se recunoscú neaperat'a necesitate de tienerea unui congresu natiunale. Vedi si Nr. tr. R.

*) Igazoló érvek, Rechtfertigungsgründe.

tiei i-am datu voie de a se aduná intr'o conferintia in presintia mea, in care conferintia cu totii pana la unulu au fostu de acea parere, ca susu-adusele intrebari nu numai ca nu se potu deslegá, fara numai intr'o conferintia natiunala singuru de catra natiunea intréga, acolo prin reprezentantii sei adunata, dar' nece ca e iertatu cui-va singuratecu dintre romani a se lasá la deslegarea acelor'a, fara a fi autorisatu de natiune, si ca in casu de ar' tientá cineva cevasi asemenea, ar' comite perjurii calcandusi juramentul ce l'au pusu natiunea adunata 1848 si 1861 in congresu natiunale si la a carui strinsa si solidara tiene natiunea pre fiacare fiu alu seu l'au oblegatu. — Mai incolo totu acésta inteligintia rediamandu-se totu pre conclusele congreselor nóstre natiunali din anii acum pomeniti s'a dechiaratu, ca natiunea si-are de conducatori ai sei alesi pre noi, archiereii ambelor confesiuni, si ca in acele congrese fiindu de catra natiune nu numai autorisati, dara si oblegati la casuri de imperativa necesitate, precum sunt si celea de presentu a pasi la midilocu spre apurarea natiunei si a o aduná intr'unu congresu séu conferintia fara a cere la acea concessiune mai inalta de catu a face de scire Inaltului Guberniu regiu, luandu natiunea asupra-si solidaritate pentru lucrarile archiereilor sei; ca in catu se tiene de posibilitatea tienei unei asemenea conferintie natiunali, natiunea se afla in acést'a privintia autorisata prin legea si dreptulu de natiune otarita in diet'a tierei si sanctionata de catra Maiestatea S'a, precum si prin usulu de dreptu ce de presentu si-lu exercitésa natiunea sasasca, carea togm'a in asemenea obiectu si cauza e convocata in Universitate, — dupa tóte aceste argumentari ne a legatu caus'a natiunei in aceste critice impregiurari — de sufletu — provocandu-me cá de una se me punu cu Escelenti'a Ta in cointielegere asupra convocarei unei conferintie natiunali. Dreptu aceea eu fiindu gat'a cu trupu si sufletu a face totu ce pottesce binele patriei si natiunei, m'am otaritu avendu previ'a cointielegere cu Escelenti'a Ta a conchiamá o conferintia natiunale pre 20 Oct. st. n. a. c. pre diu'a acea adica, de eterna reminiscentia pentru natiunea nóstra, in care Maiestatea S'a pré inaltiatulu nostru Imperatu din plenitudinea inimei sale celei parintesci si pré indurate catra natiunea nóstra, dandu diplom'a imperatésca pre acésta multu credintiosa natiune o a emancipatu din sclavia, — si in care di mai incolo si natiunea nóstra recunosatória de atatea glorióse faceri de bine a le maritei case imperatesci tienendu-si de santa detoria a face totu ce pottesce integritatea si consolidarea imperiului austriacu 'si a tramsu reprezentantii sei in senatulu imperiale.

Dreptu aceea ími-iau voia pre Escelenti'a Ta fratiesce a Te provocá — cá pre acestu espresu, care va asteptá acolo in Sabinu pana vei gati respunsulu, se binevoiesci a'ti da in acést'a privintia consensulu si a'mi scrie, ca in ce tipu si in ce numeru si unde? vei conchiamá Escelenti'a Ta pre fiii credintiosi de confesiunea Escelentiei Tale, cá si noi intogmindu-ne dupa aceea se lucramu si in acést'a privintia in consunantia. Éra totu odata vomu avé de a subscrie amendoi o adresa catra Inaltulu Guberniu regiu, in care vomu face de scire astufeliu de lucrare a nóstra dimpreuna cu terminulu pre care am convocatu conferintia natiunale esprimendu-ne in acea adresa, ca pana candu natiunea in conferintia adunata nu se va consultá asupra obiectului, ce vine in dieta de a se luá la pertractare, nece la o afacere in acésta privintia nu vomu luá parte.

Blasiu 3 Oct. Comitetele supremu Fr. Béldi ajunse in San-Martinu, sunt oate-va dile. Deregatorii au fostu primiti, sei, precum se asteptá, adeca pre scurtu. Dara primirea calea valea, mai neplacutu e aceea, ce mi s'a impartasitu mai de curendu, ca toti oficialii nostri au se scria unghuresce. A scrie romanesce chiaru nu le mai este iertatu (!) nece solgairailoru. — A dóu'a scire seau mai bene facta neplacuta e, ca D. comite supremu Béldi a curatitu comitetulu si l'a intregitu de nou, se intielege de sene, ca nu in favórea nóstra.

Cunosceamu pre D. c. Franciscu Béldi, — cu tóte aceste nu ne amu adusu a minte, ca D. S'a, cá comite supremu alu Cuculeului, se va apucá de reforme asia afundu taiatorie; nu ne amu adusu a minte ca D. S'a cu o trasura de péna va se nemicésca puicinele acuisitiuni, ce amu facutu in anii din urma.

Multi credeau, ca lumea a mai pierdutu din fumulu ei, ca s'au intieptitu si acum nu mai vrea a ne asupri si nedereptati. Dara ochii acestoru romani cu sperari dulci s'au deschisu acum. Faptele voru desmeteci si pre cei mai grei

de capu, si nu va trece multu, pana candu toti romanii se voru convinge, ca neci macaru se mne de fratia si egalitate, nece macaru atunci, candu au lipsa de noi, nu ne dau. —

Déca c. Béldi nu se multiamesce cu comitetulu celu din 1861 (cum suna rescriptulu din 1 Sept.), i se pare prea romanetiu si pentru aceea sterge din romanii cari erá scrisi in comitetu de c. Bethlen Farkas; déca c. Béldi opresce usulu limbei romane in officia: rogu-ve, spuneti-mi, ce are de a mai face, cá se arate, ca suntemu ajunsi dereptu la 1848?

Transilvani'a stá inoia, legea despre inarticularea natiunea romane nu este stérsa*), cea despre usulu limbelor inoia nu, si totu ne vedemu imbracati cu o lege electorale, dupa care, potemu dice, ca romanii cá atari sunt delaturati din lista, — limb'a inoia ni se opresce prin ucasuri: rogu-ve spuneti-mi, ce va fi de natiunea si limb'a romana dupa prochiamarea si sanctionarea uniunei, si ne veti fi marii Apoloni. —

Aceste ne facu se asteptamu cu sete diu'a, in care natiunea romana adunata la unu locu in congresu legitimu se se consulte pentru venitorulu seu.

— **Avenu** sciri positive, ca limb'a romana si barbatii ei se eschidu si in alte locuri la asemeni restauratiuni; vedemu, ca d. e. in comitatulu Solnocului int. limb'a romana cu articulu de limba cu totu s'a respinsu si cu tóta pretensiunea romanilor din comisiuni cá se se pórte protocolulu si romanesce, fratii magiari au respinsu, ca ei nu sciu de nici o lege sanctionata, ci sciu ca ei au lege, prin care e decretata numai limb'a magiara singura publica oficiósa. Bravo dovada de infratire! Bravo respectare de legea patriei sanctionata de M. Prinoipe! —

Vicem pro vice, reddam tibi chare amice. Noi scimu, ca legea posterióra a patriei deróga la tóte cele dinainte; noi scimu, ca diet'a din Sibiu e o dieta legala, mai legala decatu tóte dietele feudali, — conchiamata de suveranulu legalu, octroi ici, octroi colo e neaparatu — prin urma e or' catu ve veti sfortia, nu poteti denega legalitatea dietei din Sibiu si a legiloru aduse de ea din punctulu continuitatii de dreptu, ca acelu dreptu l'a mancatu lupulu si la rosu móliele de multu; apoi prin art. I si II alu dietei din Sibiu s'au stersu si desvalidatu tóte legile si decretele de mai nainte contrarie, prin urmare, nu recunósceamu neci noi limb'a magiara de singura, ci numai de egalu oficiósa, nici nu o vomu recunósce; ci vomu protesta in contra fortieloru nelegali, sub scutulu legii patriei! Laudamu dara pretensiunea romanilor, cá se ne respectese natiunalitatea si limb'a egalmente petutindene — in comisiuni, officia, in vorba si in scrisu. —

Ori dóra aveti de cugetu, cá cu restaurarea comisiunilor dela 1848—61 se ne eschideti ér' cu totulu dela impartasirea la drepturile administratiunii tierei, dupa apucaturile Kossuthianilor dela 1848? Tocma primimu scire despre incordari si de acestea, unde in comitatulu Solnocului abia se afla acuma vre-o 2—3 oficiali romani si alte 2 posturi de romani s'au si reocupatu ér' cu magiari si déca se va face restauratiunea comitetelor municipale prin intrige de alegeri, numai cá de sementia va mai remané ici colea cate unu romanu.

In Ungari'a obiectulu alegeriloru e la ordinea dilei. Br. Fr. Veselényi e denumitu chefu la comitatulu Solnocului de mediuloou.

Serbii in Banatu si Voivodina au esitu la lumina cu unu programu, cá se céra dela diet'a din Pest'a inarticularea drepturiloru istorice si a privilegiiloru serbesci si spre scopulu acést'a vréu se tiene neaparatu congresu compus din deputati alesi liberu, tocma pe candu va durá diet'a Ungariei. Serbii dela Pest'a ísi imbia magiariloru conclucarea, déca voru respectá dorintiele serbesci.

Romanii din Ungari'a inoia nu dormu; se nevoiescu a se asecura de o representatiune posibila pe catu voru poté strabate prin silnici'a altora. Comitete si conferintie libere se folosescu printre unguri in caus'a alegeriloru, fara nici o pedea, fara care nu e succesu.

*) Si de s'ar totu sterge de una mia si milióne de ori, ea inaintea romaniloru totu va fi lege legala a patriei, suptu a carei scutu voru porta luptá constitutiunala in vecii veciloru spre a 'si salva onórea si a incungiura infami'a, ce i ar suoresce in faci'a intregi Europe, candu nu o ar apera cu cea mai mare vinjosia, candu ar suscrie ea singura la acea stergere, la mórtea vietii sale politice natiunale; cu tóte, ca nu credemu, ca se mai afla suflare, care s'ar' si incerca a ne ataca in acestu dreptu legitimu si legalu alu patriei, singur'a punte de infratire, la care tientésa in Imperatulu nostru. — R.

Sciintele tehnice *).

În dilele noastre decurge în tota Europ'a o luptă mai grea s'eu mai usioră între asié numitele sciintie umanióre si între cele reale, între gimnasia si scólele reale, între poesia si matematica, între retorica si chemia, între facultatile filosofica si teologica de un'a si între politechnice de alta parte. Ardelenii, ungurenii, moldavo-romanii n'au luat parte pana acum la acea luptă a sciintieloru, ci au ramas in acésta privintia inapoia tuturor, nu cá o reserva tare a unei armate mari, ci numai cá — nisce m a r o d e r i. Acésta nici cá se putea altumintea. Noi si parintii nostrii carii au inventiatu cate ceva carte scimu si trebuie se marturisimu, ca sciintiele matematice si fizice au fostu tractate prin tóte scólele tuturor confesiuniloru s'eu la locul celu mai din urma, s'eu ca n'au fostu propuse nicidecum. Tinerimea nostra mai niciodata nu sciá pentruce inventiá matematic'a si sciintiele naturale, d'ea cumva le inventiá, eara scólele reale pana eri alalta eri nici de nume nu era cunoscute. În catu pentru politehniculu din Vien'a, apoi ardelenii au pare-mi-se vreo cinci stipendii la acelasi, dintr'atata inse nu esu nici macar simplii geometrii de ajunsu, eara inginerii ardeleni nascuti se potu numera fórte usioru si fara nici o bataia de capu; ear' la geometrii, ingineri, mecanici, ohemisti r o m a n i inoa n'amu avutu timpu de a reflecta, din cauza mai alesu, ca pana acum cei mai multi parinti din cati ne deteramu pe fiii nostrii la scóle amu cugetatu a face din ei mai multu numai „domni“ s'eu boieri, protopopi, canonici, arhimandriti, episcopi, mitropolitii si nimicu mai puoinu, apoi simtia tinerii chiamarea pentru respectivele ranguri si functiuni s'eu nu, totu atata.

Este prea adevératu, ca noi mai simtimu inca lipsa mare de multi juristi, administratori, financiari si politici eminenti, cum si preoti petrunci de sacr'a loru chiamare; de aici inse urmésa numai atata, ca natiunea se se nevoiesca a implini acelea lipse cu individi in tóta privintia capaci, eara acelora pe carii natur'a ii inestrare cu talentu pentru alte specialitati, se le si desohida catu mai curendu alta cariera.

Me voi incerca se vorbescu despre cestiunea ce 'mi propuseu asié, incatu se fiu intielesu pre catu numai se póte de catra toti acei parinti carii isi dau pe pruncii loru la scóla cu planu, cá aceia mai tardioru se'si aléga cate o asié numita sciintia s'eu arta de specialitate, de meseria**), dupa carea adica se'si póta asecura subsistintia vietii cu unu felu de placere si devotamentu cum amu dice de buna voia, eara nu cá de sila, pentruca nu ar avea incatru se mai dea; eara apoi fiindca astadata vorb'a ne este numai de sciintiele tehnice, se remanemu deocamdata, numai pre langa aoelea, ear' necesitatea loru se o demustramu si ilustramu pre catu numai se póte prin exemple practice, scósa din vietia si bataóre la ochi, pentrucá asié se cunósemu cu atatu mai usioru ce pagube infricosiate se revarsa preste particulari, preste tíera si popórale conlocuitóre din necultivarea cu totuadinsulu a sciintieloru tehnice. Ecsemplespaimantatóre la care ne amu poté provoca in acésta privintia sunt legionu, pe aceleasi le intempini asié dicendu pre totu pasulu la orasie si sate, pe siesuri si déluri; ele oosta pre ómeni mii si sute de mii aruncate fara nici unu folosu in noroiu prin atati carpaci mesteri-strica, carii au fruntea de a usurpa onorificulu nume de tehnicu, de maiestru. Eu din atatea exemple voiu enumera numai cateva cunoscute mie, inse nici un'a mai vechia cá de ani 10 pana in 30.

Am vediatu turnu de beserica catedrala claditu cu scopu cá se tiena cinci sute ani, orepatu inse si apoi strinsu indata la anulu cu sine de feru, pentrucá se nu cada. Architectulu n'a fostu architectu, ci carpaci. Altu turnu nou (aici la Brasiovu) dupa cateva luni cadiu in ruine. Architectu si ingineru, ambii au fostu mesteri-strica. S'au facutu in dilele nostre mai multe beserice dupa nesce planuri ticalóse, in care legile estetice au fostu cu totulu delaturate, proportiunile între tinda, beserica, altariu si turnu bajocurite, eara legile aoustice i intru atata despretiuite, in catu in locu de liturgia, cantari, predice, audi numai nesce inganaturi. Eata deci spese grele facute orbesce.

La casele de locuitu mesteri-strica isi facu de capu. Pana in óra de facia se mai cladescu case mari si mai mici,

*) Disertatiune tienutata in siedinti'a II a adunarii gen. din Abrudu in Aug. 1865.

**) Brodstudium ii dicu germanii.

in care nici ochiulu celu mai ageru nu va descoperi o singura linia drépta, precum nu descopere cineva in faimos'a ospetaria — alias birtu — poreclita „la Imperatulu romaniloru“; eara impartiel'a chiliiloru si a celorualte incaperi este facuta asié, in catu ti se pare ca mesteru-strica preugetase casulu in care se o prefaca si se schimbe de es. bucatasi'a in cabinetu, cas'a de dormitu in salonu si asié msi departe, ear' scarile s'eu treptele sunt s'eu atatu de strimte, in catu doi ómeni se nu incapa alaturea, s'eu anguste si rapedisie de a'ti risca pre totu momentulu ósele. Am vediatu si case mari cu contignatiune (cátu), la care architectulu uitase a lasa locu de trepte, incatu se fiu silitu a te sui in casa din strata cu scar'a (Brasiovu tégulu straielor Nr. . . .). Cunósemu case, in care boltele celarielor noua de noutie s'au cutropitu, eara la altu locu bolt'a noua a unui grasdu domnescu cadiendu omori si cinci cai. Este unu edificiu mare in patri'a nostra, in care lipsescu cu totulu acelea locuri indispensabile, despre care poetulu disese: quo satur a pastu currere venter amat. — Pe la satecele mai multe case de locuitu se mai cladescu inca totu asié de scunde, incatu trebuie se fiu ghebosu cá se poti intra pe usia fara a'ti sparge capulu, eara inlaintu se siedi cu capulu totu plecatu, scii, cá inaintea domnului solgabirau, eara pre ferestrii intra numai atat'a lumina, cata se cere pentrucá membrii familiei se nu se bufnésca unii de altii.

Se trecemu si la staverimentele de industria. Unu ingineru si unu architectu mesurara si locul, si catati mea, si intiel'a cursulu apei pentru o fabrica marétia. Onorariulu loru fu 600 fl. m. c. Fabric'a se cladi, ci candu colo ea era se remana in uscatu, din cauza ca mesuratur'a fusese cu totulu falsa, in catu ap'a nu se putea deriva spre róta dela puntulu prefriptu prin acei domni. Noroculu intreprenoriloru ca mai potura cumpara 100 stanjini locu pe vale insusu, pentruca altumintea 200 mii fl. era se remana aruncati in apa. Doua mori mari de faina usiora si de pasaturi se infiintara la doua sate dupa planurile unoru ómeni ce se sventurau de mecanici renumiti. Proprietarii perdura la amendoua cate 50—60 mii fl. v. a., din cauza ca planurile cladirii, ale rótelor, cum si ale intregi constructiuni fusesera cu totulu gresite. Mai scimu o fabrica din cele mai mari, la care numai peptulu iazului si canalulu in lungime a costatu preste 25 mii fl. m. c., eara candu bagara riulu in noulu canalu, paratii lui se sparsera la vreo diece locuri. Planulu domnului quasi-tehnicu fusese cu totulu gresitu. Vine altulu si dice: cu apese de trei mii ve coregu tóte secaturile vóstre. Omulu avea sciintia, prin urmare s'a si tienutu de cuventu si a soapatu pe intreprenoru de ruin'a si de rusinea pregatita lui prin ómenii cei lipsiti de sciintiele recerute.

Se esimu din locuintiele omenesoi afara in largulu tierii. Pentruce pana la an. 1848 s'au claditu drumuri atata de pucine pre la noi? Lenea traditiunale si nepasarea amplotiloru alesi prin Kortesek pótra via pe diumetate, eara mai departe caus'a fu lips'a de tehnici buni. Dealuri cá celu dintre Codlea si Vladeni in districtulu Brasiovului, cá celu dintre Cristianu si Sacelu in scaunulu Sibiiului, cá celea dintre Mercurea si S. Sebesiu, cá celu dela Felécu spre Clusiu, cá multe altele, preste care sunt duse drumurile, dau o trista adevérntia despre sciintia tehniciloru de mai nainte, ce e dreptu inse si de misieliile municipalitatiloru.

În dilele noastre se afla in tíera sub directiunea edila (Bauamt) provinciala din Sibiiu noua directiuni edile s'eu tehnice (Bauämter) in Sibiiu, Brasiovu, Odorheiu, M. Osiorheiu, Bistritia, Deesiu, Clusiu, A. Carolin'a (Belgradu), Orastii'a; inse din personalulu intregu de vreo 60 insi alu a-celui institutu folositoru abia vei gasi vreo diece ardeleni. Cum va fi in acésta privintia in Ungari'a, nu scimu; credemu inse ca acolo inca nu este nici unu prisosu de tehnici, eara a-nume dintre romani n'amu avutu noroicare de a cunósce nici trei ingineri. Pre langa acestea se nu uitamu de trebuintiele particulariloru mai alesu pre la cetati si orasie, precum si ca la calea ferata inca s'ar cuveni a se aplica tehnici si dintre compatriotii nostrii. (Va urmá.)

Cursurile la bursa in 10. Oct. 1865 sta asia:

Galbini imperatesci	—	—	5 fl. 22 cr. v.
Augsburg	—	—	109 „ — „